

PhDr. Martin Kopecký, Ph.D. 2019. Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: Politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu. Olomouc: FF UP v Olomouci (Habilitační práce)

Oponentský posudok

Dr. Kopeckého evidujem ako prvého autora v ČR, ktorý začal jasne odkrývať ideologické kontexty vzdelávania dospelých, najmä vo väzbe na tzv. neoliberalnú governmentalitu vo vzdelávaní. Pomerne skoro ako danú tému začal tematizovať, získal jeho prístup k téme aj medzinárodnú akceptáciu a aj medzinárodné auditórium a to najmä cez publikáciu v časopise *Journal of Pedagogy*. Odkaz na túto prácu aktuálne nájdeme v úvodníku prehľadovej publikácie *Being an Adult Learner in Austere Times - Exploring the Contexts of Higher, Further and Community Education* (Boeren, James 2019) vydanej vo vydavateľstve Palgrave Macmillan. Medzinárodná akceptácia je podľa mňa základným kritériom možnosti habilitačného konania v akomkoľvek odbore.

V národných podmienkach sa však prístup vychádzajúci z analýzy a sledovania (často nadnárodných) vzdelávacích politík stretáva s negatívnymi reakciami najmä zo strany tých, ktorí sú zahľtení národnými diskurzmi a tradíciami vo vzdelávaní dospelých (alebo zahľadení do nich). Taká bola aj situácia v SR a ČR zhruba pred desiatimi rokmi. Dnes je uvedený prístup v zásade medzinárodným mainstreamom a je zaujímavé sledovať, že v rámci našich pedagogík a andragogík je pre mnohých stále ťažko stráviteľný. Málo z takýchto kritikov si však uvedomuje, že koncept vzdelávania dospelých nielen dnes, ale aj v historickom oblúku vychádza z radikálne sociálne kritických a emancipačných teórií (Např. Freire, Illich...), takže sociálnotransformačný a politický prístup je vlastne pôvodný.

Zároveň oceňujem, že v snahe o získanie si aj tradičného andragogického publika, autor začína svoju habilitačnú prácu jasným diskurzívnym odlišením a aj konceptuálnou „stopážou“ diferencujúcou medzi rôznymi prístupmi k vzdelávaniu dospelých – prístupe založenom na celoživotnom vzdelávaní, ktorý sa odlišuje od konceptu celoživotného učenia sa nasycovanými politickými diskurzmi o tzv. permanentnom vzdelávaní či tzv. rekurentnom vzdelávaní. Zároveň však poukazuje na politické funkcie dnes sa rozmáhajúceho konceptu celoživotného učenia sa, pričom jednou z tých najvýznamnejších je sľub spásy a zvládnutia spoločenskej krízy

či rizík. Tento sľub dáva tomuto konceptu legitimitu, s ktorou suverénne operuje aj v národných politických diskurzoch.

V kapitole 2.2 sa autor snaží doplniť teoretický exkurz o viacerých vplyvných sociálnych teoretikov, počnúc členmi Frankfurtskej školy, cez Foucaulta, Millsa až po Mannheima. Tento exkurz ale nie je podaný vo väzbe na andragogické presahy, takže pôsobí ako púha deskripcia rôznych sociálnovedných škôl a konceptov.

V časti 2.3, v ktorej autor rieši predmet analýzy, zase prezentuje nosné témy ako neoliberalizmus, humánný kapitál či ekonomická globalizácia. V texte sa mi príliš nezdá dostatočne zdôraznená politicko-ideologická stránka neoliberalizmu. Ten síce vychádza z istých ekonomických teórií, tak ako to ukazuje Foucault, ale tieto teórie nie sú životaschopné bez nejakého politického programu, či konkrétne politicky presadených opatrení (napr. voucherové schémy či nové schémy vzdelávacej akontability). Cez tieto mechanizmy prakticky oživa neoliberalná logika a nie je len súčasťou „diagnóz“ ako v prípade Robinsona či Becka. **Stálo by za to, možno aj pri diskusii k habilitačnej práci, uviesť niekoľko príkladov neoliberalných politík vo vzdelávaní dospelých.**

Tieto príklady možno ozrejmiť aj to, s čím sa pomerne často stretávame v diskurzoch o neoliberalizme vo vzdelávaní a to je stotožňovanie neoliberalizmu s ekonomickým redukcionizmom. Ide o splynutie neoliberalizmu s *ekonomizáciou* (procesom, ktorý dnes tvorí základ sociálnych politík – takmer všetkých ideologických odtieňov, a zároveň pojmom, ktorý autor v habilitačnej práci nespomína). Toto spojenie sa síce javí ako prirodzené, ale ide o fenomény rôznych rádo. Ekonomizácia je sociálny proces prenosu ekonomickej racionality na iné, aj neekonomické sektory. Čiže ide o penetráciu ekonomickej „analytickej mriežky“ – ako hovorí Foucault. Tá však môže penetrovať aj do centralizovaných systémov uzavretých pred trhovými mechanizmami - aj toto uvádza sám Foucault. Na inej rovine zase neoliberalizmus, ako politický program, sleduje myšlienku zavádzania, udržiavania a rozširovania trhu a trhového správania a je teda spojený s individualistickou racionalitou (Berman 2014; Çalıřkan, Callon 2009).

Čiže obe roviny sa v istých aspektoch môžu schádzať, ale rozhodne nie sú plne kompatibilné a už vôbec nemusia v realite fungovať v nejakej synergii neoliberalných politík.

Je dobré, že v tretej kapitole autor uvádza mechanizmy prenosu vzdelávacích politík, najmä vo väzbe na práce Jakobiovej. V tejto súvislosti by som spomenul typológiu vzdelávacieho transferu (Ochs, Phillips 2004), pretože tá lepšie umožňuje pochopiť mocenský aspekt transferu politík vzdelávania dospelých – od autoritatívnych politík až po uvedoméle preberanie, či sebakolonizáciu. **V tejto súvislosti by bolo dobré v diskusii ozrejmiť, o aký typ prenosu ide v prípade prístupu k vzdelávaniu dospelých v Českej republike.**

Nasleduje prehľad nadnárodných hráčov a influencerov (organizácií) v oblasti vzdelávacej politiky – so zameraním na vzdelávanie dospelých. Posúdenie významu uvedených organizácií je adekvátne. Taktiež možno oceniť analýzu „soft governance“ cez benchmarking, ktorý dnes predstavuje dominantný inštrument medzinárodnej a národnej správy vzdelávania a vzdelávacej politiky.

Do tejto mozaiky zapadá aj rekonceptualizácia vedenia ako cieľovej kategórie vzdelávania dospelých (4. kapitola) a stanovenie jeho základných cieľových prvkov v súčasnom vzdelávaní dospelých – funkčnej gramotnosti a kompetencií (kapitola 5). Tieto prvky však vychádzajú z pomerne rozsiahlej obsahovej redukcie (IKT, matematika, prírodoveda, jazyk a komunikácia), ktorú podporujú aj medzinárodné testovania zamerané na dospelých. Záver piatej kapitoly, keď sa autor pokúša načrtnúť alternatívy voči hegemonii diskurzu a benchmarkingu OECD v otázkach vzdelávania dospelých, vyznieva ako súboj nadnárodných organizácií – OECD versus UNESCO. Považujem však za podstatné, že autor uvádza iniciatívu nových štúdií gramotnosti, ktorá sa otvorene snaží nastoliť rovnováhu v porovnaní s tak redukovaným ponímaním vedenia očakávaného od dospelých v diskurze nadnárodných organizácií, najmä OECD.

Je zjavné, že v predloženej texte ide o kritickú analýzu prevládajúcich modelov vzdelávania dospelých, najmä vo väzbe na ich skryté a redukcionistické predpoklady a ich silnú politizáciu. Na strane 107 autor hovorí: „Vzdělávání dospělých používané jako nástroj vzdělávací politiky může stigmatizovat své účastníky jako ekonomicky a sociálně neúspěšné“. **Môže teda autor vysvetliť, aký model vzdelávania dospelých z hľadiska obsahu a aj správy považuje za optimálny a ako by mohli vyzerat' stratégie „odpolitizovania“ vzdelávania dospelých?** Táto otázka je o to zaujímavejšia, keďže autor v kapitole 7.2 hovorí aj o politizácii neziskových organizácií.

Na konci práce autor ozrejmuje potrebu zamerania andragogického výskumu na vzdelávacie politiky a zároveň diskutuje o alternatívnych možnostiach výskumu v podobe biografického výskumu.

Dá sa teda povedať, že práca cez pojmovú a teoretickú analýzu hľadá nové možnosti uchopenia vzdelávania dospelých – tak konceptuálne ako aj metodologické a to najmä vymedzujúc sa voči neoliberalnej politizácii a ekonomizácii.

Z tohto hľadiska možno habilitačnú prácu považovať za pôvodný a originálny prínos k disciplíne. Vo Foucaultovskom zmysle slova autor prezentuje archeológiu neoliberalného andragogického vedenia, vytvárajúc zmysluplnú a pôvodnú sieť jednotiek neoliberalného diskurzu tvoriaceho komplexnú diskurzívnu formáciu. Vedecký prínos habilitačnej práce možno vidieť práve v komplexnosti, syntetickosti a transdisciplinarite prístupu pri objasňovaní danej diskurzívnej formácie.

Z tohto dôvodu **odporúčam** na základe predloženej habilitačnej práce pokračovať v habilitačnom konaní uchádzača.

V Trnave, 20.02.2020

Prof. PaedDr. Ondrej Kaščák, PhD.

Literatúra

Berman, E. P. 2014. Not just neoliberalism: Economization in US science and technology policy. *Science, Technology, & Human Values*, 39(3), 397–431.

Çalışkan, K. & Callon, M. 2009. Economization, part 1: Shifting attention from the economy towards processes of economization. *Economy and Society*, 38 (3): 369-398.

Ochs, K., & Phillips, D. 2004. Processes of Educational Borrowing in Historical Context. In D. Phillips & K. Ochs (Eds.), *Educational Policy Borrowing: Historical Perspectives* (s. 7-23). Oxford: Symposium Books.